

**[Vztah vědy a víry v moderní společnosti]**

**Ladislav Hejdánek**

This is a part of the original document:

[\[Příležitostné poznámky, 1961\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[\[Příležitostné poznámky, 1961\]](#)

- ◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 31. 7. 1961
- ◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 31. 7. 1961

Téma „věda a víra“ je dosti staré a má svou tradici. Přesto však musíme hned na počátku zdůraznit, že s sebou nese mnoho nedorozumění pro nesouřadnost srovnávaných členů. Pokusy ukázat, že mezi vědou a vírou je nesmiřitelný rozpor nebo naopak že je možná nějaká syntéza, vycházejí v obou případech z mylného předpokladu, že jde o dvojí samostatný okruh skutečností, dvojí životní a myšlenkový styl, dvojí duchovní polohu apod. Leč není tomu tak. Věda žije z víry právě tak jako náboženství, umění, filosofie či theologie: víra sama je však založena hlouběji než všechny tyto lidské výkony, neboť je sice pro ně základem, ale sama lidským výkonem není. Všechno, co člověk dělá, činí z víry (nebo z nevěry); víru však samotnou nedělá, nevykonává, neprovozuje. Co to tedy je, tato víra, o níž víme, že z ní spravedlivý jest živ (Ab. 2/4, Řím. 1/17, Gal. 2/20, 3/11, Žid. 10/38), skrze ni že chodíme (2. Kor. 5/7) a jí stojíme (2. Kor. 1/24)?

Dříve, než se pokusíme odpovědět na tuto otázku, položme veškerý důraz na významnou okolnost, že víra předchází jakoukoli svou reflexi, že tedy víra je dříve než jakékoli sebezpochopení víry. Jestliže chceme tedy odpovědět na otázku, co to je víra, pak se pokoušíme formulovat obsah své víry – a to nelze jinak než za použití veškerého názorového, představového, pojmového, vůbec myšlenkového aparátu, který je podmíněn historicky a společensky. Nemůžeme ovšem jinak než usilovat o co možná nejpříměřejší, nejadekvátnější, nejpresnější výraz pro svou víru; ale víra je cosi dalekosáhle základnějšího. Víra je dříve než jakýkoli názor, myšlenka, formulace (třebas dogmatická), ba je možno právem říci, že je dříve než my sami – neboť my z ní žijeme, z ní existujeme. Víra v tomto smyslu tedy není ze slyšení<sup>1</sup> – ze slyšení je reflexe víry, tj. učení, kázání, theologie. Víra je dar – možno říci –, ale zvláštní dar: je to dar, jímž jsme darováni sobě samým a svým bližním. Nejsme tu tedy napřed, aby se nám tímto darem něčeho nového dostalo, ale my tu nejsme až do té chvíle, kdy je náš život z víry započat. Od první chvíle své existence jsme věrou jako pupeční šňůrou živeni a při životě udržováni; náš život je v proudu, jestliže jsme pod proudem víry. Bez víry jsme mrtvi, i když třebas ještě živoříme. Víra je zakotvenost ve zdroji života, ve zdroji samotné existence. Víra je však také duchovní zakotvenost, je napojenost na morální centrálu (Rádl).<sup>2</sup> Ale je to napojenost, která je nejen zdrojem pohybu stroje, ale zdrojem samotné existence tohoto stroje. Stroj se hýbe nikoli za dvou předpokladů, totiž za předpokladu centrály a stroje, nýbrž jenom za jediného a výhradního předpokladu existence centrály. To je smyslem Hromádkovy myšlenky, že „víra se nerodí z lidských předpokladů“ (Křtí 138).<sup>3</sup>

To nás však vede k prvnímu závěru: víra má kosmický charakter. Neplatí jenom, že jsme z víry živi, ale také, že z víry vznikl člověk uprostřed primátů, z víry se vyvinuly z buněk mnohobuněčné organismy, z bílkovinných molekul buňky, z atomů složité molekuly, z kamení

<sup>1</sup> Srv. Ř 10,17. – Pozn. red.

<sup>2</sup> Srv. E. Rádl, *Útěcha z filosofie*, Praha 1994<sup>6</sup>, str. 29–30. – Pozn. red.

<sup>3</sup> J. L. Hromádka, *Křesťanství v myšlení a životě. Pokus o výklad dějinných útvarů křesťanských*, Praha 1931, str. 138. – Pozn. red.

synové Abrahamovi.<sup>4</sup> Víra není pramének, který oživuje již rozvinutý život, ale je vlastním zdrojem samého života. My ovšem nerozumíme a neporozumíme víře na oněch nízkých úrovních, dokud neporozumíme víře svojí. A tak se ptejte znovu: co to je víra? co to je naše víra? lidská víra? víra člověka?

Už jsme použili slova „zakotvenost“. To však zní příliš staticky. Rádl má (*DF* I. 280) pěknou formulaci: víra je spoléhání člověka, k činu nachýleného, na Boha.<sup>5</sup> Ta nachýlenost k činu je podstatná: člověk sám je výsledkem svých (i předchozích) činů. Činy však jsou důsledky víry. Víra je důvěra, otevřenost, odvaha k činu, jistota o nezbytnosti, aby se něco určitého stalo. A z víry se to právě opravdu stane. Tady máme druhý bod. Víra není stav, životní poloha, styl, kvalita (ani duchovní), není prvkem tradice; „zůstávat ve víře“ není tedy zdaleka zůstat stát na místě, kde stáli otcové, ani držet poznanou pravdu. Víra je zdrojem invence, víra odhaluje novou pravdu, uskutečňuje nové věci, nové myšlenky, orientuje se v nové situaci a řeší ji novým způsobem. Všechny tyto skutečnosti nejsou jenom snad vedlejším plodem, dokladem víry, ale víra ve své podstatě k nim míří: víra je nadějných věcí podstata (*Žid.* 11/1). Dovolte opět citát z *Rádl* (*Náb. a pol.* 48–9): „[V]íra jistě neznamená víru v nějaké formulaci (na př. ‚že jest Bůh, že jsou zázraky možné atp.‘), nýbrž elementární přesvědčení, že jest nutno, aby hora přešla s místa na místo. ... Kdo nemá toho přesvědčení, pro toho se hora nehne; kdo je má, ten se *přičiní*, aby přešla: udělá plány, najme inženýry a dělnictvo a horu dá odnésti. ... Kdyby někdo však pouze seděl a pevně ‚věřil‘, že se hora hne – neměl by pravé víry.“<sup>6</sup>

A tu již přicházíme k třetímu bodu. Víra neznamená tedy mít něco za pravdu, uznávati nějaké formule; víra vůbec nemá předmět a sloveso věřiti by také vlastně mělo být bez předmětu. Ale na lidské úrovni není možno se obejít bez pokusů o vyjádření obsahu, podstaty víry. A to ne o takové vyjádření, u jakého jsme zatím prodlévali my, tj. u formálního určení některých znaků víry vůbec, nýbrž o aktuální, živý, mocný a působivý výraz přesvědčení, kterého jsme se dopracovali, a program, kterému jsme zasvětili svou práci a celý svůj život. Víra není žádným poznáváním, není vůbec teoretické povahy, ale je zdrojem a základem všeho poznávání a vší teorie. Nikoli však neangažovaným předpokladem a platformou, ale skutečným zdrojem: víra vede také k poznávání, k teorii. Pracovat na tom, co z hloubí vší duše považujeme za nezbytné, o čem věříme, že se musí stát, znamená užít všech vhodných, účinných a ekonomických prostředků. Taková činorodá, živá víra ovšem potřebuje exaktní znalosti a potřebuje i vědu, vede k ní, buduje ji, i když sama ovšem není poznáním pravdy (není vůbec poznáním). Už na tomto místě vidíme, že vztah víry a vědy je docela jiný, než jaký je většinou předpokládán: nejde o dvě konkurující si (nebo naopak doplňující se) formy poznání, ale o odvážné spolehnutí na jedné straně a o mocný pracovní nástroj na straně druhé.

Současně to však ukazuje volný vztah víry k všelikým nástrojům, mezi nimi i k vědeckému poznání. Víra nemůže potřebovat lež, nepravdu, omyl. Proto se snadno vzdává všeho, co se omylem být ukázalo. Je nedověrou, jestli se cítí křesťan ohrožen novými objevy. Ale je také nedověrou, jestliže se ve své víře drží sebepochopení a sebeporozumění, které patří minulým

<sup>4</sup> Srv. *Mt* 3,9; *L* 3,8. – Pozn. red.

<sup>5</sup> E. Rádl, *Dějiny filosofie*, I: *Starověk a středověk*, Praha 1932, str. 280. – Pozn. red.

<sup>6</sup> E. Rádl, *Náboženství a politika*, Praha 1921, str. 48–49. – Pozn. red.

věkům. Živá víra moderního člověka také usiluje o mocný a přesvědčivý výraz, ale právě proto neváhá použít materiálu, který je pohotově a který osvědčuje svou moc a přesvědčivost tou měrou, jako to činí moderní věda. Z tohoto hlediska není tedy dost srozumitelné, proč se vztah víry a vědy jeví v posledních staletích jako vyslovený antagonismus, jako nesmiřitelný boj, v němž vítězství se už dost dlouho silně kloní na stranu vědy proti víře. Tato skutečnost stojí však před námi jako tvrdý fakt. Pokusy o „smíření“ vědy a víry mají vždycky všechny znaky obrany víry. Věda získává půdu a převahu; život moderní společnosti je založen v mnoha směrech na vědě. Víra zdá se ustupovat za obzor většiny lidí. Jak máme rozumět této okolnosti a jakou perspektivu smíme nakreslit?

Věc má dvojí stránku: jednak jde o pochopení toho, jak se stalo, že vznikl dojem protikladnosti vědy a víry, jednak – a to hlavně – půjde o otázku, zda nám živá víra neproklouzla trhlinami v našich pojmových sítích a zda dnes nefunguje někde zcela jinde, kde nás ani nenapadá ji hledat.

„Aj, dávámť vám moc šlapati na hady na štíry i na všelikou moc nepřítele, a nic vám neuškodí.“

Luk. 10/19

„Znamení pak ti, kteříž uvěří, tato míti budou: Ve jménu mém d'ábly budou vymítati, jazyky novými mluviti, / hady bráti, a jestliže by co jedovatého pili, neuškodíť jim; na nemocné ruce vzkládati budou, a dobře se míti budou.“

Mk 16/17–18<sup>7</sup>

### 610731

---

<sup>7</sup> Oba citáty následují na nedatovaném listu umístěném bezprostředně za předchozím záznamem; patrně pocházejí také z 31. 7. 1961. – Pozn. red.